

OPPONENSI VÉLEMÉNY

dr. Csizmásné Tóth Judit:

„TULAJDONOSI VAGY SZERZŐDÉSES INTEGRÁCIÓ? A VERTIKÁLIS INTEGRÁCIÓBÓL FAKADÓ ELŐNYÖK KIHASZNÁLÁSÁNAK VIZSGÁLATA A TURNUSONKÉNT 30.000 FELETTI ÁLLOMÁNNYAL RENDELKEZŐ BROILERCSIRKE TERMELŐK KÖRÉBEN”

című doktori (PhD) értekezéséről.

Az értekezés témájának újszerűsége, jelentősége

A Jelölt témaválasztása több szempontból is aktuális. Egyrészt a piaci viszonyok, illetve a piaci ingadozások erőteljesen befolyásolják a gazdasági élet valamennyi szereplőjének gazdálkodását, így az integrációnak, mint szervezetnek jelentős szerepe lehet ennek kezelésében, illetve tompításában. Másrészt az ingadozás különösen igaz a mezőgazdaságra, mint nemzetgazdasági ágra, így fontos e területen megvizsgálni az integráció hatásait és szerepét. Harmadrészt a broiler-csirke hízlalásnál már régóta megfigyelhetjük az integrációban való gondolkodást, ez akár időbeli összevetést is lehetővé tehet. *Már a cím is utal a vizsgált termelői körre, ezért opponensben felmerül a kérdés, hogy miért csak erre a termelői körre fókuszált a Jelölt, illetve, hogy az így kapott eredmények a teljes ágazatra érvényesek-e?*

A feldolgozott szakirodalom színvonala

Jelölt a nyilvános vitára benyújtott anyagban sokoldalú forrásmunkát prezentál. Ezekben az integráció gazdaságtanával, a baromfiágazat (azon belül is a broiler-csirke-nevelés) helyzetével, általában az ágárpolitikával foglalkozó szakirodalmak mellett – nagyon helyesen - megjelennek a módszertani, statisztikai művek is. A hivatkozott, szakirodalmi részben feltüntetett, szorosan vett forrásmunkák száma 119 darab, ezen kívül még megjelöl 10 egyéb forrást is, amelyek elsősorban interneten fellelhető szakirodalmak, illetve KSH kiadványok. *Ilyen aspektusból nem értem, hogy a szakirodalmak között található 1., 70. és 113. forrásmunka miért nem az egyéb források közé került?*

A szöveggörnyezetben hivatkozott és az irodalomjegyzékben feltüntetett forrásmunkák között megfelelő a koherencia.

A kutatási modell, anyag és módszertan

A fejezet egymástól jól elhatárolható három részt tartalmaz, címük szerint. Véleményem szerint a kutatási modell hiányzik a részfejezetből, holott utal rá. A 73. oldalon ugyan feltünteti a vizsgálatba bevont változókat, ez azonban már a konkrét elemzés független változóit és indikátorait tartalmazza, és ezt nem tekinthetjük kutatási modellnek. A 72. oldalon utolsó bekezdésében a téma aktualitását ismét megemlíti a Jelölt, ez itt már felesleges.

A módszertani részt igazította az adatbázishoz, ez a műhelyvitán még jelentős anomáliákat mutatott. Többek között kihagyta a főkomponens-elemzést és előtérbe

helyezte a nominális és ordinális skálákon mérhető adatok esetén alkalmazható matematikai-statisztikai módszereket (pl.: keresztábra-elemzés, klaszter-analízis).

Az adatbázis tekintetében összesen 80 vállalat adatait használta fel a kutatásaihoz. Ez ugyan arányaiban megfelelő mintát jelent, hiszen 47%-os a reprezentáció (80/169), azonban a Jelölt leszűkítette a vizsgálatot a 30.000 db feletti állománnyal termelő vállalatokra, így az eredményeket a teljes ágazatra vonatkozóan – véleményem szerint – csak fenntartással lehet kezelni.

A disszertációban feltüntetett táblázatok és ábrák megfelelősége

A dolgozat a mellékletek nélkül 61 számozott ábrát és 64 táblázatot tartalmaz. Ezek többnyire pontosak tartalmazzák a táblázatok és ábrák szerkesztésével kapcsolatos kívánalmakat (cím, évszám, forrás, stb. feltüntetése).

Néhány esetben formailag jobban lehetett volna rendezni a táblázatokot (pl.: a 88. oldal és 89. oldalon található 27. és 28. táblázatok fejléce). A 15. oldalon található 1. számú ábra esetén nem egyértelmű a mértékegység. Feltehetően a GDP megoszlásáról van szó, de ezt jelezni kellett volna. Az 56. oldalon található 9. számú táblázatban az export és import adatok esetén nem tüntette fel a mértékegységet és a nagyságrendet sem, így az olvasó nem tudja eldönteni, hogy milyen pénznemet (forint, dollár, euró?) és milyen nagyságrendet (ezer, millió?) kell érteni az ott szerepeltetett statisztikák esetén.

Az ábrákról és táblázatokról általában elmondható, hogy alátámasztják Jelölt mondanivalóját és azokat nem öncélúan használja.

A dolgozat szerkezeti felépítése, külső megjelenése

A dolgozat követi a Pannon Egyetem Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola szabályzatában rögzített kívánalmaknak. A munka jól tagolt, a fejezeteket és a fejezetrészeket a Jelölt decimális rendszerben, jól áttekinthetően osztja fel. Külön ábra- és táblázatjegyzék található a disszertáció elején, ami javítja a disszertáció-tervezet áttekinthetőségét.

A következtetésekkel, javaslatokkal, új tudományos eredményekkel és az összefoglalással együtt a disszertáció 130 számozott oldalból áll. A dolgozat fő fejezetében (4. fejezet), a Jelölt 40 oldalon keresztül (a teljes dolgozat közel 31%-a) ismerteti az eredményeit, ami elegendő a következtetések levonásához. A mellékletekben (függelék) az alkalmazott kérdőív, a vágócsirke támogatási összegének számítása, az interjúk kérdései és azok eredményei, illetve az elemzések eredményei találhatóak. *A műhelyvitán kifogásolt interjúk eredményeit beépítette a dolgozatba*, ezek a műhelyvita után, 2016 januárjában készültek.

Néhány esetben feleslegesen szűr be üres sorokat, ami az esztétikai élményt rontja, például a 98. és 99. oldalon.

Részletes észrevételek

A 147. oldalon található „demográfiai kérdések” alá besorolt kérdések szerintem nem demográfiaiak. A kérdőív rész 29. pontjában a szervezeti méretre vonatkozó kérdés egyszerűen a vállalati méretbeosztásra kérdez rá létszámkategória alapján. A besorolás

némileg pontatlanul van megjelölve, illetve nem követi az átfedés-mentesség szabályát, ugyanis a hivatalos méretkategória kisvállalkozásoknál 10 és 49 fő közötti, a közepes vállalatoknál pedig 50-tól 249 főig tejed. Tehát a leírtak alapján elvileg nem lehet eldönteni, hogy a pontosan 50, illetve pontosan 250 főt foglalkoztató vállalkozások melyik csoportba tartoznak. Ez pontatlanság a 66. oldalon szereplő 16. táblázatban is előfordul.

A disszertáció már a címében is jelzi, hogy 30.000. db feletti broiler állománnyal foglalkozó termelői körben íródott. Ezért feleslegesnek érzem a 148. oldalon található 30. kérdést a kérdőívben, ami az állomány nagyságra kérdez rá.

Néhány esetben mondatszerkesztési hibával találkoztam, például a 17. oldal negyedik bekezdésének első mondata így hangzik: „*A baromfiágazat jelenlegi helyzete is ugyanezekkel a problémákkal küzd.*”

A 43. oldalon található 6. és 7. ábrát együttesen kell kezelni. Talán szerencsésebb lett volna egyetlen ábrán bemutatni a baromfihús termelést, az exportot és az importot, bár ezek nagyságrendjei egymástól különböznek. *A Jelölt szerint mi okozta a 2010-től emelkedő tendenciájú baromfihús importot, illetve hogyan alakul ez napjainkban? A orosz válságot említi a Jelölt, de ez már 1999-től éreztette hatását, a 2010-es év utáni emelkedés is ennek tulajdonítható?*

A 2.5.2. fejezet (48. oldal) elején található két ábra (13. és 14. ábrák) nem a magyar, hanem a világ, illetve az EU baromfihús-termelésének adatait tartalmazza, holott az alfejezet címe a magyar helyzetre utal. Ezért az említett két ábrát inkább az előző alfejezetben kellett volna szerepeltetni.

A 2.6. alfejezet a stratégiai gondolkodásról szól, illetve a stratégia és az integráció kapcsolatát részletezi. Ez egy elméleti alapvetéseket tartalmazó rész, ezért logikailag inkább a 2.4. fejezet után lenne a helye, ugyanis a 2.5. fejezet már a baromfiágazat helyzetét bemutató konkrét, adatokkal alátámasztott elemzéseit foglalja magában.

A Jelölt három kutatási kérdést fogalmazott meg (disszertáció 72. oldal), az első kettő között nem látom az éles határvonalat. E kettőt idézem:

„1. A termelők stratégiaalkotása befolyásolja-e a vertikális integráció által elérhető előnyök kihasználását?”

„2. A termelők adaptációs képessége befolyásolja-e a vertikális integráció által elérhető előnyök kihasználását?”

Az olvasóban kérdésként felmerülhet, hogy a termelők stratégiaalkotása nem jelenti-e egyben a termelők adaptációs képességét is, hiszen éppen azért alkotnak stratégiát, hogy adaptálódjanak a környezeti változásokhoz?

Helyesírási hibák csak elvétve találhatók a dolgozatban.

Publikációs teljesítmény

A Jelölt publikációs teljesítménye eléri a Pannon Egyetem Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola szabályzatában rögzített kívánalmakat. A téziszűzetben 2 db idegen nyelven és 2 db magyar nyelven megjelent folyóiratcikket,

valamint 2 db magyar nyelvű konferencia előadást nevez meg, utóbbi kettő konferencia kiadványban is megjelent absztraktként. Az MTMT adatbázisa kissé különbözik ettől a listától, ott összesen 9 publikáció van feltüntetve, igaz, hogy az elektronikus tárban duplikáció is fellelhető. *További munkája során mindenképpen javaslom a publikációs tevékenység erősítését.*

Új tudományos eredmények

Jelölt 3 kutatási kérdést, 5 hipotézist és a disszertáció végén 2 tézist fogalmazott meg. A kutatási kérdésekről fentebb észrevételt tettem, ezt nem ismételtem. A hipotézis-tézis (feltevés-eredmény) összhangját nem látom koherensnek a dolgozatban. Véleményem szerint a feltevések után következik azok vizsgálata (adott adatbázison, adekvát módszertannal), majd ezt követi annak elvetése, vagy elfogadása. Az öt hipotézissel szemben csak két tézist fogalmazott meg. Ez felveti azt a kérdést, hogy nem vizsgálta-e meg a többi tézist, vagy ugyan megvizsgálta, de ezekből kettőt elfogadott és hármat nem látott bizonyítottnak. Ez utóbbi esetben megjegyzendő, hogy a negatív kimenetelű eredmény ettől még tézisként elfogadható. A Jelölt által megfogalmazott két új eredmény a következő:

1. A tulajdonosi integráció vállalkozásainál a vertikális integrációból fakadó előnyök közül jobban érvényesül a korszerű termelésteknológia biztosítása, a gépi szolgáltatások nyújtása, megfelelő értékesítési ár biztosítása és a jövedelmek igazságos elosztása, mint a szerződéses integráció vállalkozásainál.
2. A tulajdonosi integráció vállalkozásainál az integrációba lépés óta inkább csökkent a vágócsirke árának változásából adódó kockázat, szemben a szerződéses integráció vállalkozásainál tapasztaltakkal.

A két tézist elfogadom.

Általános vélemény

A dolgozat a **Jelölt saját** kutatásain alapuló **munkája**.

A disszertáció **új tudományos eredményeit** a fenti megállapításokkal **elfogadom** a részletezett vizsgálati eredmények alapján.

A Jelölt **publikációs tevékenysége megfelel** a Pannon Egyetem Gazdálkodás-és Szervezéstudományok Doktori Iskola Tanácsa által előírt **követelményeknek**. A leírtaknak megfelelően javaslom a publikációs tevékenység erősítését.

Mindezeket figyelembe véve, a **Jelölt munkáját nyilvános védésre javaslom**, és eredményes véde esetén **számára a doktori (PhD) fokozat odaítélését támogatom**.

Veszprém, 2016. március 10.

Dr. habil. Molnár Tamás
egyetemi docens